

1.XÜSUSİ –TAKTİKİ HAZIRLIQ

1

Mövzu 1.Özəl mühafizə fəaliyyətinin hüquqi tənzimlənməsi.

Özəl mühafizə müəssisələri, bölməri öz fəaliyyətini Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 10 aprel 2007-ci il tarixli Fərmanına əsasən həyata keçirir. Bu qanunla aşağıdakı anlayışlar nəzərdə tutulur. Qeyri-dövlət özəl mühafizə fəaliyyəti bu qanununun 5-ci maddəsində nəzərdə tutulan mühafizə xidmətlərini həyata keçirir.

Mühafizə müəssisəsi bu qanununun 5-ci maddəsində nəzərdə tutulan mühafizə xidmətlərini göstərən,müvafiq qaydada dövlət qeydiyyatından keçmiş və müvafiq icra hakimiyyəti orqanından xüsusi razılıq (Lisenziya)almış hüquqi şəxsdir.

Mühafizə bölməsi hüquqi şəxsin öz mühafizəsini təmin etmək məqsədilə tərkibində yaradılan, müvafiq icra hakimiyyəti orqanından alınmış xüsusi razılıq (Lisenziya) əsasında fəaliyyət göstərən struktur qurumdur.

Mühafizəçi, xüsusi hazırlıq keçmiş,bu qanunla müəyyən edilmiş qaydada özəl mühafizə müəssisəsində və ya hüquqi şəxsin mühafizə bölməsində əmək müqaviləsi ilə işləyən Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır.

Mühafizə olunan obyekt,özəl mühafizə müəssisəsi və ya bölməsi tərəfindən hüquqa zidd qəsdlərdən mühafizə edilən daşınmaz və burada yerləşən daşınar əmlaka deyilir.

Buraxılış rejimi,şəxslərin və ya nəqliyyat vasitələrinin mühafizə olunan Obyektə nəzarətsiz girişi (çıxışı),habelə bu obyektə əmlakın nəzarətsiz çıxarılması imkanlarını istisna edən qayda və tədbirlərin məcmusudur.

Obyektdaxili rejim,mühafizə olunan obyektin hüdudlarında müəyyən edilən qayda və tədbirlərin məcmusudur.

Özəl mühafizə fəaliyyətinin əsas prinsipləri:

Özəl mühaizə fəaliyyəti qanunçuluq,humanizm,insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına hörmət prinsipləri əsasında həyata keçirilir.Özəl mühafizə fəaliyyəti dövlət orqanları,o cümlədən hüquq-mühafizə orqanlarının fəaliyyətini məhdudlaşdırmamalı,üçüncü şəxslərin hüquq və azadlıqlarını pozmamalıdır.

Özəl mühafizə fəaliyyətinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar

Göstərilən mühafizə xidmətlərinin növləri:

- mühafizə olunan obyektlərin qorunması;
- mühafizə olunan obyektlərdə buraxılış və obyektdaxili rejimlərin təmin edilməsi;
- Mühafizə olunan obyektlərdə təhlükəsizlik siqnalizasiyası avadanlıqlarının layihələşdirilməsi,quraşdırılması və istismarı ilə əlaqədar texniki xidmətlərin göstərilməsi;
- hüquqa zidd qəsdlərdən mühafizə məsələləri ilə bağlı fiziki və hüquqi şəxslərə tövsiyələrin həzirlənməsi.

Özəl mühafizə fəaliyyətinin xüsusiyyətləri:

Bu qanunun 5-ci maddəsində göstərilən mühafizə xidmətləri yalnız bu məqsədlə təsis edilmiş,müvafiq xüsusi razılıq almış özəl mühafizə müəssisəsi və ya hüquqi şəxsin mühafizə bölməsi tərəfindən həyata keçirilə bilər.

Özəl mühafizə fəaliyyəti dövlət mühafizə fəaliyyəti dövlət mühafizə obyektlərinə, siyahısı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilən və dövlət orqanları tərəfindən mühafizə olunan obyektlərə münasibətdə həyata keçirilmir.

Özəl mühafizə müəssisəsi

Özəl mühafizə müəssisəsi qanunvericiliyə müvafiq olaraq hüquqi şəxsin dövlət qeydiyyatı haqqında şəhadətnaməsi, nizamnamə və özəl mühafizə fəaliyyətini həyata keçirmək üçün xüsusi razılıq əsasında fəaliyyət göstərir.

Özəl mühafizə müəssisələri sahibkarlıq fəaliyyətinin digər növləri ilə məşğul ola bilməz.

Özəl mühafizə müəssisəsi mühafizə xidmətlərinin göstərilməsi üçün fiziki və ya hüquqi şəxslərə mülki qanunvericiliklə və bu qanunla müəyyən edilmiş qaydada yazılı formada müqavilə bağlanmalı və müqavilədə aşağıdakılar göstərilməlidir:

- tərəflər haqqında məlumatlar, o cümlədən özəl mühafizə müəssisəsinə verilmiş lisenziyanın nömrəsi və verildiyi tarix.
- özəl mühafizə müəssisəsi tərəfindən göstəriləcək mühafizə xidmətlərinin növləri.
- tərəflərin hüquq və vəzifələri.
- göstərilən mühafizə xidmətlərinin qiyməti.
- müqavilənin bağlandığı tarix və qüvvədə olduğu müddət.
- müqavilə şərtlərinin pozulmasına görə tərəflərin məsuliyyəti.
- müqavilə, onun icrası ilə bağlı materiallar və digər sənədlər özəl mühafizə müəssisəsi tərəfindən müqavilənin qüvvədə olduğu, lakin 3 ildən az olmayan müddətdə saxlanılmalıdır.

Mühafizəçiə münasibətdə irəli sürülən tələblər:

Mühafizəçi vəzifəsinə 20 yaşına çatmış, mühafizəçilər üçün xüsusi hazırlıq kursunu bitirmiş AR-nın vətəndaşları qəbul olunur. Şəxs işə qəbul edilərkən işəgötürən tərəfindən namizəd barədə 3 gün müddətinə müvafiq icra hakimiyyəti orqanına müəyyən olunmuş qaydada məlumat verilməlidir. Mühafizəçi işə qəbul edilərkən ilkin sonradan isə ildə bir dəfədən az olmayaraq mayinələrdən keçirilir.

Aşağıdakı şəxslər mühafizəçi vəzifəsinə qəbul oluna bilməz:

- ruhi xəstəlik, alkoqolizm, narkomanlığa düşər olmaması barədə müvafiq tibbi rəy təqdim etməyən şəxslər.
- fəaliyyət qabiliyyətsizliyi və ya məhdud fəaliyyət qabiliyyətliliyi məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qərarı ilə təsdiq edilmiş şəxslər.
- qəsdən cinayət törətməkdə ittiham olunan və ya qəsdən cinayət törətməyə görə əvvəllər məhkum olunmuş şəxslər.

Mühafizəçinin hüquq və vəzifələri:

Mühafizəçi mühafizə etdiyi obyektin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məqsədilə aşağıdakı hüquqlara malikdir:

- mühafizə olunan obyektin işçilərindən və digər şəxslərdən buraxılış rejiminə və obyekt daxili rejimə riayət olunmasını tələb etmək;
- mühafizə olunan obyektlərə giriş və çıxış zamanı AR-nın qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada fiziki şəxsləri (xidməti vəzifələrini icra edən hüquq-mühafizə və digər dövlət orqanlarının əməkdaşları istisna olmaqla), onların əşyalarını və nəqliyyat vasitələrini texniki vasitələr tətbiq etməklə və ya tətbiq etmədən nəzərdən keçirmək;
- mühafizə olunan obyektlərdə hüquqa zidd hərəkətlər törətmiş şəxslər mühafizəçinin qanuni tələblərinə tabe olmadıqları və ya fiziki qüvvə işlətdikləri hallarda həmin şəxsləri fiziki qüvvə tətbiq etməklə hadisə yerində saxlamaq və dərhal müvafiq icra hakimiyyəti orqanına təhvil vermək;
- özəl mühafizə müəssisəsi tərəfindən xidməti istifadə üçün verilmiş xüsusi vasitələri mühafizə olunan obyektlərin hüdudlarında saxlamaq, gəzdirmək və qanunla müəyyən edilmiş qaydada və hallarda təyinatı üzrə istifadə etmək.

Mühafizəçinin vəzifələri aşağıdakılardır:

- mühafizə olunan obyektlərə münasibətdə hüquq pozuntusu baş vermə vaxtı, yeri, halları, hüquq pozuntusu törədən şəxsin saxlanması, fiziki qüvvənin və ya xüsusi vasitələrin tətbiq edilməsi zərurətinin əsaslandırılması, hüquq pozuntusunun qarşısının alınması və mühafizə olunan obyektin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məqsədilə görülmüş tədbirlər barədə özəl mühafizə müəssisəsinin rəhdərliyinə yazılı surətdə məlumatlandırmaq;
- fiziki qüvvə və ya xüsusi vasitənin tətbiq edildiyi hər bir halda bu barədə müvafiq icra hakimiyyəti orqanına və prokurorluq orqanlarına məlumat vermək;
- cinayət və ya inzibati xətanın əlamətləri olan əməl törədildiyi halda bu barədə dərhal müvafiq icra hakimiyyəti orqanına məlumat vermək;
- cinayət əməlinin əlamətləri aşkar edildikdə müvafiq təhqiqat və ya istintaq orqanının əməkdaşları hadisə yerinə gələndə cinayətin izlərinin və sübut mənbəyi ola biləcək digər maddi obyektlərin qorunub saxlanması, həmin orqanlara ibtidai araşdırma ilə əlaqədar bütün zəruri yardımın göstərilməsi, şahidlərin müəyyən edilməsi üçün tədbirlərin görülməsi;
- xüsusi vasitəni və ya mühafizəçi vəsiqəsini itirdikdə dərhal müvafiq icra hakimiyyəti orqanına məlumat vermək;
- tutduğu vəzifədən azad edildikdə istifadəsində olan xüsusi vasitələri, mühafizəçi vəsiqəsini və geyim formasını özəl mühafizə müəssisəsinin rəhbərinə təhvil vermək.

4.

-mühafizəçi tərəfindən şəxslərin hüquq və azadlıqlarının pozulması qanunla müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyətə səbəb olur.

Özəl mühafizə fəaliyyətini həyata keçirən şəxslərə qarşı qadağalar

Özəl mühafizə fəaliyyətini həyata keçirən şəxslərə aşağıdakılar qadağan edilir:

- törədilmiş və ya hazırlanan cinayətlər haqqında məlumatları hüquq-mühafizə orqanlarından gizlətmək;
- əməliyyat-axtarış tədbirlərini, habelə qanunvericiliklə dövlət orqanlarının səlahiyyətlərinə aid edilmiş digər tədbirləri həyata keçirmək, bu Qanunla nəzərdə tutulmayan digər mühafizə xidmətləri göstərmək;
- özünü prokurorluq, daxili işlər, milli təhlükəsizlik, fəvqəladə hallar, ədliyyə, vergi, gömrük və ya digər dövlət orqanlarının əməkdaşı kimi təqdim etmək, həmin orqanların, habelə silahlı qüvvələrin və başqa silahlı birləşmələrin xüsusi və ya hərbi feyim forması, fərqlənmə nişanları və digər simvollarından istifadə etmək;
- hüquq-mühafizə və digər dövlət orqanları əməkdaşlarının qanuni səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsinə maneçilik törətmək;
- xidməti istifadə üçün verilmiş xüsusi vasitələri mühafizə olunan obyektin hüduqlarından kənara çıxarmaq;
- mühafizəçinin geyim formasını mühafizə olunan obyektin hüduqlarından kənarda daşımaq;
- xidməti istifadə üçün verilmiş xüsusi vasitələri istifadə etmək üçün kənar şəxslərə vermək;
- mühafizə olunan obyektlərdə hüquqi şəxsin müvafiq vəzifəli şəxslərinin təş, habelə mühafizə olunan obyektlərin mülkiyyətçiləri və ya qanuni sahiblərinin yazılı icazəsi olmadan video və audioyazı, foto və kino çəkilişi aparmaq;
- fiziki şəxslərin şəxsi və ailə həyatının sirri olan məlumatları qanunsuz toplamaq.
- özəl mühafizə fəaliyyəti ilə əlaqədar malik olduqları şəxsi, ailə, peşə, kommersiya, bank və s. s. s. təşkil edən məlumatları, habelə belə məlumatları əks etdirən sənədləri yaymaq, satmaq, başqasına vermək, onlardan mühafizə xidmətləri göstərilən fiziki və ya hüquqi şəxslərin maraqlarına zidd və ya digər şəxslərin maraqlarına uyğun istifadə etmək;
- dövlət qulluğunda olmaq;
- işlədiyi özəl mühafizə müəssisəsi hər hansı digər kommersiya və ya qeyri kommersiya təşkilatına mühafizə xidmətləri göstərirsə, həmin kommersiya və ya qeyri-kommersiya təşkilatında mühafizə fəaliyyəti ilə bağlı olmayan vəzifə tutmaq;
- fiziki şəxslərin hüquq və azadlıqlarına qəsd edən, onların həyatını, sağlamlığını, şərəf və ləyaqətini, əmlakını və qanuni mənafelərini təhlükə altına alan hərəkətlərə yol vermək;

5.

- özəl mühafizə fəaliyyətini həyata keçirən şəxslərə hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının hüquq statusu şamil edilmir.
- özəl mühafizə müəssisəsi, mühafizəçiləri vahid nümunəli geyim forması və müvafiq mühafizəçi vəsiqəsi ilə təmin etməlidir;
- mühafizəçilərin geyim formaları AR-nın Silahlı Qüvvələri və başqa silahlı birləşmələrin, prokurorluq, daxili işlər, milli təhlükəsizlik, fəvqəladə hallar, ədliyyə, vergi, gömrük və digər dövlət orqanlarının xüsusi və ya hərbi geyim formalarından aşkar və aydın şəkildə seçilməlidir. Mühafizəçinin vahid nümunəli geyim formasının və vəsiqəsinin nümunəsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.
- özəl mühafizə müəssisəsi, mühafizəçinin geyim formasının üzərində həmin müəssisənin tam adı, fərdi qeydiyyat nömrəsi, habelə mühafizəcinin adı və soyadı göstərilməlidir.

Özəl mühafizə fəaliyyətinin həyata keçirilməsində fiziki qüvvənin və ya xüsusi vasitələrin tətbiqi şərtləri və hüdudları

Özəl mühafizə fəaliyyətini həyata keçirərkən mühafizəçilərə yalnız mühafizə olunan obyektlərin hüdudlarında bu Qanunla və AR-nın digər normativ hüquqi aktları ilə nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada fiziki qüvvənin, habelə xidməti istifadə üçün verilmiş xüsusi vasitələrin tətbiqinə icazə verilir. Bu Qanunun tələblərinə uyğun olaraq fiziki qüvvənin və ya xüsusi vasitələrin tətbiqi yaranmış təhlükəyə mütənasib olmalıdır.

Mühafizəçi fiziki qüvvə və ya xüsusi vasitə tətbiq edərkən aşağıdakı şərtlərə riayət etməlidir:

-insana qarşı fiziki qüvvə və ya xüsusi vasitələr yalnız son zərurət və ya zəruri müdafiə vəziyyətində, bütün digər təsir imkanlarından istifadə lazımı nəticə vermədikdə, hüquq pozuntusunun xarakterindən və içtimai təhlükəlilik dərəcəsiindən asılı olaraq tətbiq edilməlidir;

-öz xidməti vəzifələrini icra etməsi və fiziki qüvvə və ya xüsusi vasitə tətbiq etmək niyyəti barədə buraxılış və obyekt daxili rejim qaydalarını pozan şəxslərə xəbərdarlıq etməlidir.

-bədən xəsarəti alan şəxslərə ilkin tibbi yardımın göstərilməsini təmin etməlidir;

-fiziki qüvvə və ya xüsusi vasitənin tətbiq edildiyi hər hansı bir halda bu barədə dərhal müvafiq icra hakimiyyəti orqanına və prokurorluq orqanlarına məlumat verməli və özəl mühafizə müəssisəsinin rəhbərinə ətraflı yazılı məlumat hazırlanmalıdır;

-mühafizə olunan obyektə qrup halında və ya silah islətməklə basqın edildiyi, o cümlədən silahlı müqavimət göstərildiyi hallar istisna olmaqla qadınlara, azyaşlılara, yanında azyaşlı uşaqlar olan, əlilliyi, yaxud digər fiziki və ya psixi qüsurları aşkar bilinən şəxslərə, habelə insanların toplaşdığı və ya kənar şəxslərin zərər çəkə biləcəyi yerlərdə fiziki qüvvənin və ya xüsusi vasitələrin tətbiqi qadağandır.

6.

-fiziki qüvvənin və ya xüsusi vasitələrin tətbiq edildiyi hər bir hal barədə mühafizəçi tərəfindən təqdim olunmuş məlumat əsasında özəl mühafizə müəssisəsinin rəhbəri xidməti yoxlama aparmalı və fiziki qüvvə və ya xüsusi vasitənin tətbiqinin qanuna uyğun olub olmaması barədə müvafiq rəy hazırlanmalıdır. Fiziki qüvvə və ya xüsusi vasitənin tətbiqinin qanuna uyğun olub-olmaması barədə müvafiq rəy mühafizə müəssisəsinin rəhbəri tərəfindən 3 gün müddətinə müvafiq icra hakimiyyəti orqanına və prokurorluq orqanlarına təqdim olunur;

-mühafizəçinin öz səlahiyyətlərini, zəruri müdafiə və ya son zərurət hədlərini, habelə cinayət (inzibati xəta) törətmiş şəxsin tutulması üçün zəruri olan tədbirlərin həddini aşaraq fiziki qüvvə və ya xüsusi vasitə tətbiq etməsi qanunvericiliyə müvafiq olaraq cinayət, inzibati, mülki-hüquqi və intizam məsuliyyətinə səbəb olur.

Özəl mühafizə fəaliyyətində fiziki qüvvənin tətbiqi

Mühafizə olunan obyektlərə qəsd edən əməlləri və ya inzibati xətalərin qarşısını almaq, bu əməlləri törədən şəxsləri saxlamaq, eləcə də öz qanuni tələblərinə müqaviməti aradan qaldırmaq üçün mühafizəçi ona həvalə olunmuş vəzifilərin icrasını başqa üsullarla təmin edə bilmədikdə fiziki qüvvə tətbiq edə bilər.

Özəl mühafizə fəaliyyətində xüsusi vasitələrin tətbiqi

Xüsusi vasitələr özəl mühafizə müəssisəsi və ya hüquqi tərəfindən yalnız müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən verilmiş xüsusi vasitənin əldə olunması, saxlanması və ondan təyinatı üzrə istifadə edilməsi hüququnu təsdiq edən şəhadətnaməyə əsasən əldə oluna, saxlanıla və təyinatı üzrə istifadə edilməsi üçün mühafizəçilərə verilə bilər.

Mühafizəçi tərəfindən xüsusi vasitə yalnız aşağıdakı hallarda tətbiq oluna bilər:

- mühafizəçilərin həyat və sağlamlığına real təhlükə törədən basqınları dəf etdikdə;
- mühafizə olunan obyektə və ya mühafizəçilərə bir qrup şəxs tərəfindən və ya silah, yaxud silah qismində istifadə edilən əşyalar tətbiq edilməklə törədilən hücumun qarşısını alarkən, belə hücumun qarşısını digər üsullarla almaq mümkün olmadıqda;
- fiziki şəxsin həyat və sağlamlığı və ya mülkiyyət əleyhinə cinayət törədən zaman yaxalanan şəxslər qaçmağa cəhd göstərdikdə və ya silahlı müqavimət göstərəcəyini ehtimal etmək üçün kifayət qədər əsas olduqda həmin şəxslər saxlanılarkən, digər vasitələrlə onların saxlanması mümkün olmadıqda;
- saxlanılan şəxslər mühafizəçinin xidməti otağına və ya hüquq-mühafizə orqanına gətirilərkən müqavimət göstərdikdə;

7.

- mühafizəçinin qanuni tələblərini yerinə yetirməyən nəqliyyat vasitəsinin sürücüsünün mühafizə olunan obyektə saxlanması zəruri olduqda;
- mühafizəçinin xüsusi vasitələrini ələ keçirmək cəhdinin qarşısını aldıqda;

Özəl mühafizə fəaliyyətində texniki vasitələrdən istifadə edilməsi:

- özəl mühafizə fəaliyyətini həyata keçirərkən texniki və digər vasitələrdən istifadə insanların hüquq və azadlıqlarını pozmamalı, onların həyat və sağlamlığına, habelə ətraf mühitə zərər vurmamalıdır;
- mühafizə olunan obyektlərdə texniki vasitələrdən istifadə mühafizə olunan obyektlərin mülkiyyətçilərinin yazılı razılığı ilə həyata keçirilir;
- özəl mühafizə fəaliyyətini həyata keçirərkən gizli qaydada informasiya alınması üçün nəzərdə tutulmuş, bu məqsədlə uyğunlaşdırılmış texniki vasitələrdən istifadə olunması qadağandır.
- radiostansiyadan istifadə edərkən efrdə xidmətə aid olmayan danışıqlar aparmaq, digər xidmət sahələrinin tezliklərindən istifadə etmək qadağandır.
- texniki vasitələrin saxlanması, daşınması, istifadə edilməsi üçün kənar şəxslərə həvalə edilməsi qanuna müvafiq qaydada məsuliyyətə səbəb olur.

2. TEXNİKİ VƏ YANGINDAN MÜHAFİZƏ HAZIRLIĞI

8.

Yangın əleyhinə mübarizə mühafizə xidmətinin əməkdaşları tərəfindən sistemli şəkildə obyektlərin təyinatı nəzərə alınmaqla həyata keçirilməlidir. Bu işdə müvafiq səlahiyyətli orqanların əməkdaşları ilə də sıx əlaqə qurulmalıdır.

Profilaktik tədbirlər:

Profilaktik tədbirlərin əsas məqsədi aşağıdakılardır:

- baş verə biləcək yangın hadisələrinin qarşısının alınması, onları yaradan səbəblərin aradan qaldırılması üçün qabaqlayıcı profilaktik tədbirlərin həyata keçirilməsi; (ərazinin quru otdan, tullantılardan təmizlənməsi, elektrik naqillərinin və qaz avadanlıqlarının vəziyyətinin yoxlanılması və.s.)
- yangın hadisəsi zamanı onun fəsadlarının aradan qaldırılması, insanların və əmlakın təxliyyə olunması, vaxtında yangınsöndürənlərin çağırılması və yangının söndürülməsi üçün tədbir görmək.

Əsas profilaktik iş ondan ibarətdir ki, yangın təhlükəsi olan işlərə nəzarət profilaktik tələblərə əməl olunsun, əməkdaşlara yangın təhlükəsizliyi üzrə xüsusi təlimlər keçirilsin, stasionar və avtomatik yangınsöndürmə avadanlığının daima hazır və düzgün vəziyyətdə, o cümlədən yangına qarşı su təminatı, rabitə avadanlığı saz vəziyyətdə saxlanılsın.

Üsul və avadanlıqlar

Yangının söndürülməsi praktikasında yanmanın qarşısının alınmasının aşağıdakı üsulları mövcuddur:

- yangın baş verən yerin havadan izolyasiya olunması və yangın olan yerin yaxınlığında hava kütləsinin miqdarını yanma prosesini saxlaya biləcək miqdara kimi çatdırmaq lazımdır;
- yangın baş verən mərkəzdə havanın temperaturunun aşağı salınmasına cəhd göstərməli, intensiv şəkildə yanmaya təkan verən kimyəvi reaksiyaların qarşısı alınmalı, alovun mexaniki yolla söndürülməsi;
- alovdan müdafiə sədlərinin yaradılması;

Bütün idarə müəssisələr aşağıda adları göstərilən yangınsöndürmə avadanlıqları ilə təchiz olunmalıdır:

2 köpüklü yangınsöndürmə aparatı, 1 yeşik qum, 1 oda davamlı sıx kətan parça, odadavamlı baqır, lom, balta, bel, vedrə və su çəlləyi.

Yangın zamanı mühafizəçinin hərəkət ardıcılığı:

- yangından mühafizə xidmətinə məlumat vermək;
- zərərçəkmiş varsa ilk tibbi yardım göstərmək və lazım gələrsə tibbi yardım çaxırmaq;
- insanların təhlükəli ərazidən çıxarılmasını təmin etməli;
- yangına səbəb olmuş əşyayı dəlilləri mühafizə etməklə yanaşı,

9. alovun qarşısının alınması üçün cəld və təxirəsalınmaz tədbir görməli;
-baş vermiş hadisə barədə obyektin və mühafizə müəssisəsinin rəhbərliyinə ətraflı məlumat vermək.

Mühafizəçi xidmət aparadığı ərazidə obyektin işçilərindən yangından mühafizə və digər təhlükəsizlik qaydalarına riayət olunmasına nəzarət edir, aşkar etdiyi nöqsan və çatışmamazlıq barədə obyekt rəhbərliyinə məlumat verir.

3.İLK TİBBİ YARDIM

Mühafizəçilərin ilk tibbi yardım göstərmək bacarığı xidmət vaxtı vacib amillərdən biridir.İlk tibbi yardımın vaxtında və düzgün göstərilməsi bir çox hallarda zərərçəkmişin həyatının xilas olunması deməkdir.İlk tibbi yardımı göstərməzdən öncə bədən xəsarətinin nə dərəcədə yüngül və yaxud ağır olmasını müəyyən etməli və ona uyğun olaraq hərəkət etmək lazımdır.

Bəzən xəsarətə uyğun olmayan tibbi müdaxilə edilməsi, ağır nəticələrə gətirib çıxara bilər.

Qanaxmalar:

Qanaxmalar 3 qrupa bölünür:

- 1.Arterial qanaxmalar.
- 2.Venoz qanaxmalar.
- 3.Kapilyar qanaxmalar.

Bu qanaxmaların təhlükə dərəcəsidə eyni ardıcılıqla müəyyən edilir.Sonuncu qrup bir o qədər təhlükəli olmasada,1 və 2 qrup xüsusilə arterial qanaxma həyat üçün çox təhlükəlidir.Əgər qanaxmanın qarşısı alınmazsa qısa vaxt ərzində insan həyatını itirə bilər.Mühafizəçi bu kimi halla rastlaşarsa,əl altı vasitələrdən istifadə edib,(kəmər,qalstuk,kəndir və.s.) ilk növbədə zədə yerini möhkəm sıxıb bağlamalı və təcili tibbi yardım çağırmalıdır.Çalışmaq lazımdır ki,zərərçəkmiş maksimum az hərəkət etsin və təhlükəsiz yerdə olsun.

Venoz və kapilyar qanaxmalar bir o qədər təhlükə kəsb etmədiyi üçün, yararı yuyub yumşaq sarğı ilə bağlamaq kifayətdir.Lazım gələrsə həkimə müraciət oluna bilər.

Travmalar:

Travmalara əsasən aşağıdakılar aid edilir:

- 1.Açıq sınıqlar.
- 2.Qapalı sınıqlar.
- 3.Çıxıq.
- 4.Vətər dartınması.

Acıq sınıqlar çox zaman xarici və daxili qanaxma ilə müşahidə olunur.

Bu zaman xəsarət yerinin hərəkətini maksimum məhdudlaşdırmaq və təcili tibbi yardım çağırmaq lazımdır.Travma yerinə hər hansı fiziki müdaxilə etmək olmaz.

10. Travmalar zamanı möhkəm və yumşaq sarğılardan istifadə olunur.Sarğı-

10. lar zədə almış sahənin hərəkətini minimuma endirmək üçündür. Çünki travma yerinin hərəkətdə olması dözülməz ağrılara səbəb olurki, bu ağrıda da şok halına düşməyə səbəb ola bilər.

Açıq sahədə, çöl şəraitində xidmət aparan mühafizəçilər ilan və yaxud digər zəhərli həşəratların sancma hadisəsi ilə üzləşə bilərlər. Belə halda yara nahiyəsini dezinfeksiya etməli, zərərçəkmiş şəxsin hərəkətsiz qalmasını təmin etməli, (hərəkət zamanı qan dövrənı tezləşir, bu da zəhərin bədənə tez yayılmasına səbəb olur) və dərhal tibb məntəqəsinə çatdırılmasını təmin etməlidir. Yara yerini kəsmək, bağlamaq və yaxud ora başqa müdaxilə etmək olmaz.

HÜQUQ HAZRLIĞI:

Azərbaycan Respublikası inzibati xətlər qanunvericiliyinin vəzifələri:

Az. Res. inzibati xətlər qanunvericiliyinin vəzifələri insan və vətəndaş hüquqlarını, onların sağlamlığını, içtimai qaydanı və içtimai təhlükə, ətraf mühiti, idarəçilik qaydalarını qorumaqdan, qanunçuluğu möhkəmləndirməkdən və inzibati xətlərin qarşısını almaqdan ibarətdir.

İnzibati məsuliyyətin əsasları:

Yalnız bu məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş inzibati xətanın törədilməsində təqsirli hesab edilən və inzibati xəta tərkibinin bütün digər əlamətlərini daşıyan əməli (hərəkət və ya hərəkətsizlik) törətmiş şəxs inzibati məsuliyyətə cəlb olunur.

İnzibati xətlər qanunvericiliyinin prinsipləri:

Bu məcəllə ilə insan və vətəndaş hüquqlarına hörmət edilməsi, qanunçuluq, qanun qarşısında bərabərlik, təqsirsizlik prezumpsyası, ədalətlik və inzibati xətlərin qarşısının alınması prinsiplərinə əsaslanır.

Qanun qarşısında bərabərlik prinsipi:

İnzibati xəta törətmiş şəxslər irqindən, milliyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən və digər hallarından asılı olmayaraq qanun qarşısında bərabərdilər. Bu maddədə nəzərdə tutulmuş əsaslara görə heç kəs inzibati məsuliyyətə cəlb oluna və inzibati məsuliyyətdən azad oluna bilməz.

İnzibati xəta anlayışı:

Bu məcəllə ilə qorunan içtimai münasibətlərə qəsd edən, hüquqazidd olan, təqsirli təqsirli sayılan (qəsdən və ya ehtiyatsızlıqdan törədilən) və inzibati məsuliyyətə səbəb olan əməl (hərəkət və ya hərəkətsizlik) inzibati xəta hesab olunur. Bu məcəllənin xüsusi hissəsində nəzərdə tutulan əməllərə görə inzibati məsuliyyət o halda yaranır ki, bu əməllər cinayət məsuliyyətinə səbəb olmasın.

Son zərurət:

Bu məcəllənin xüsusi hissəsində nəzərdə tutulmuş əməllərin əlamətlərinə uyğun olsa da, son zərurət vəziyyətində, yəni şəxsin özünün və ya başqa şəxsin həyatını, sağlamlığını və ya hüquqlarını, dövlətin və ya cəmiyyətin mənafeyini qorxu altına alan təhlükəni aradan qaldırmaq üçün edilmiş hərəkət, əgər həminur vəziyyətdə bu təhlükəni digər vasitə ilə aradan qaldırmaq mümkün

11. deyildirsə bə bu zaman son zərurət həddinin aşılmasına yol verilməmişdirsə, bu inzibati xəta hesab olunmur.

Baş vermiş təhlükənin xarakterinə və dərəcəsinə, habelə həmin təhlükənin aradan qaldırılması şəraitinə aşkar surətdə uyğun olmayan zərər vurulması və vurulmuş zərərin qarşısı alınmış zərəre bərabər və ya ondan artıq olması son zərurət həddini aşma sayılır.

Zəruri müdafiə:

Bu məcəllənin xüsusi hissəsində nəzərdə tutulmuş əməllərin əlamətlərinə uyğun olsa da, zəruri müdafiə vəziyyətində, yəni özünü müdafiə edən və ya başqa şəxsin həyatına, sağlamlığına və ya hüquqlarına, dövlətin və ya cəmiyyətin mənafeyinə qəsd edənə zərər vurmaq yolu ilə hüquqazidd qəsdən qruyarkən edilmiş hərəkət, zəruri müdafiə həddini aşmamışdırsa, inzibati xəta hesab olunmur. Qəsdin xarakterinə və ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə açıq-aşkar uyğun gəlməyən qəsdən törədilən hərəkətlər zəruri müdafiə həddini aşmaq hesab edilir.

Xırda oğurluq, oğurluq:

Oğrlanmış əmlakın dəyəri minimum əməkhaqqının bir mislindən artıq olmazsa, oğurluq xırda oğurluq sayılır.

Oğurluq, yəni özgənin əmlakını gizli olaraq talamaya deyilir.

Cinayət anlayışı:

Bu məcəllə ilə təhdidi altında qadağan olunmuş ictimai təhlükəli əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) təqsirli olaraq törədilməsi cinayət sayılır. Cinayət məcəllədə nəzərdə tutulmuş əməllər (hərəkət və ya hərəkətsizliklər) xarakterindən və ictimai təhlükəsizlik dərəcəsiindən asılı olaraq:

- böyük ictimai təhlükə törətməyən
- az ağır
- ağır
- xüsusilə ağır cinayətlərə bölünür.

Qəsdən və ya ehtiyatsızlıqdan törədilməsinə görə bu məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş azadlıqdan məhrum etmə cəzasının yuxarı həddi 2 ildən artıq olmayan əməllər böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlər hesab olunur.

Cinayət məcəlləsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, beynəlxalq hüququn hamılıqla qəbul edilmiş normalarına və prinsiplərinə əsaslanır.

Cinayət məsuliyyətini müəyyən edən və cinayət törətmiş şəxsin cəzalandırılmasını nəzərdə tutan qanunlar yalnız bu məcəlləyə daxil olunduqdan sonra tətbiq edilə bilər.

Cinayət Məcəlləsinin vəzifələri:

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin vəzifələri sülhü və bəşəriyyətin təhlürəsizliyini təmin etməkdən, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını, mülkiyyəti, iqtisadi fəaliyyəti, ətraf mühiti, Az. Resp. -nin konstitusiya quruluşunu cinayətkar qəsdlərdən qorumaqdan, habelə cinayətlərin qarşısını almaqdan ibarətdir.

12. Bu vəzifələri həyata keçirmək üçün Azər.Resp.Cinayət Məcəlləsi cinayət məsuliyyətinin əsaslarını və prinsiplərini,şəxsiyyət,cəmiyyət və dövlət üçün təhlükəli olduğuna görə dövlət cinayət sayılan əməllərin dairəsini və həmin cinayətlərin törədilməsinə görə tətbiq edilən cəzaların növlərini,həddini və həcmi,habelə digər cinayət hüquqi xarakterli tədbirləri müəyyən edir.

Yalnız bu məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin bütün əlamətlərinin mövcud olduğu əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizlik) törədilməsi cinayət məsuliyyəti yaradır.

Bu məcəllə qanunçuluq,qanun qarşısında bərabərlik,təqsirə görə məsuliyyət, ədalət və humanizm prinsiplərinə əsaslanır.